پیمان سلیمانی روزبهانی[1]

خانه‌باغ فریدون سروشیان در کرمان

چکیده

خانه‌باغ فریدون سروشیان از آثار تاریخی- فرهنگی دوره پهلوی است که در دورهٔ گذار از سنت به مدرنیته، با نقشه‌ای اروپایی و ویژگی‌های معماری ایرانی، بنا شده است. این خانه‌باغ متعلق به اقلیت زرتشتی شهر کرمان بوده است که در محلهٔ آتشکده در جوار دیگر خانه‌باغ‌های موجود در این منطقه قرار دارد. معرفی این خانه‌باغ، که به دلیل متروکه شدن در معرض فرسایش و زوال قرار گرفته، گامی است در جهت شناخت و ثبت ویژگی‌های آن به‌عنوان گونه‌ای از الگوی مسکن (خانه) زرتشتیان کرمان و ایران.

خانه‌باغ سروشیان به‌سبک انگلیسی و مقارن با ساخت دبیرستان ایرانشهر و بیمارستان مرسلین در کرمان ساخته شده است. این خانه‌باغ مدتی نیز در اختیار مرکز آموزش مدیریت دولتی بود و همچنین در مقطعی به‌عنوان دانشکدهٔ هنر و معماریِ دانشگاه شهید باهنر کرمان کاربری یافت که منجر به دخل و تصرفاتی در آن شد. عمارت اصلی باغ به‌صورت کوشکی مرکزی است که در راستای محور شرقی غربی نسبت به دو محور اصلی دارای تقارن است و دارای چهار نمای بیرونی و مستقل است. در ساخت این بنا، با وجود تشابه شکلی و فرمی با بناهای اروپایی، از مواد و مصالح بومی و الگوهای ساخت اقلیم کویری و همچنین تزیینات خاص ایرانی استفاده شده است. از ویژگی‌های قابل توجه خانه‌باغ سروشیان می‌توان به این موارد اشاره کرد: استفاده از آجر، قوس کلیل آذری، درهای دولنگه با آلت‌بری چوبی (خورشیدی)، نمادها و نقوش خاص فرهنگ زرتشتیان (سرو و گردونهٔ مهر) در کنار نقوش اصیل ایرانی، و رعایت حریم خصوصی و نیمه‌خصوصی در فضاهای داخلی علی‌رغم الگوی برون‌گرای کوشک مرکزی بنا.

کلیدواژه‌ها: معماری دوران پهلوی، کرمان، خانه‌باغ فریدون سروشیان، زردشتیان کرمان

مقدمه

محلهٔ آتشکدهٔ کرمان[2] تنها محلهٔ باقی‌مانده از سکونتگاه‌های زرتشتیان در این شهر است. الگوی معماری و فضایی این بافت در گذشته به‌صورت خانه‌باغ بوده است و ساکنان آن هم اغلب زرتشتی بوده‌اند، اما، به‌مرور زمان، در این بافت تغییراتی صورت گرفته و کیفیت و ارزش مسکونی آن تنزل یافته است. برخی از این تغییرات در پی خیابان‌کشی‌های دورهٔ پهلوی صورت گرفته و با رشد شهر و گسترش محلات جدید ادامه یافته است. متأسفانه، اقتضائات جامعهٔ مدرن به فرسودگی و تخریب این دست بافت‌های قدیمی در شهر کرمان شدت بخشیده و با خروج ساکان اصلی به فراموشی هویت تاریخی آنها انجامیده است.

خانه‌باغ فریدون سروشیان از معدود خانه‌های موجود در محلهٔ آتشکدهٔ کرمان است که از جنبه‌های مختلف تاریخی و معمارانه قابل توجه است. این بنا با پلاک ثبتی ۳۸۱۵ در جبههٔ شمالی خیابان شهدا (زریسف) قرار دارد که سابقهٔ اسکان زرتشتیان و شکل‌گیری محله‌های مسکونی در این منطقه به دورهٔ قاجار برمی‌گردد (ت ۱).[3] مقالهٔ حاضر به معرفی این بنا و بررسی ساختار کالبدی آن می‌پردازد.

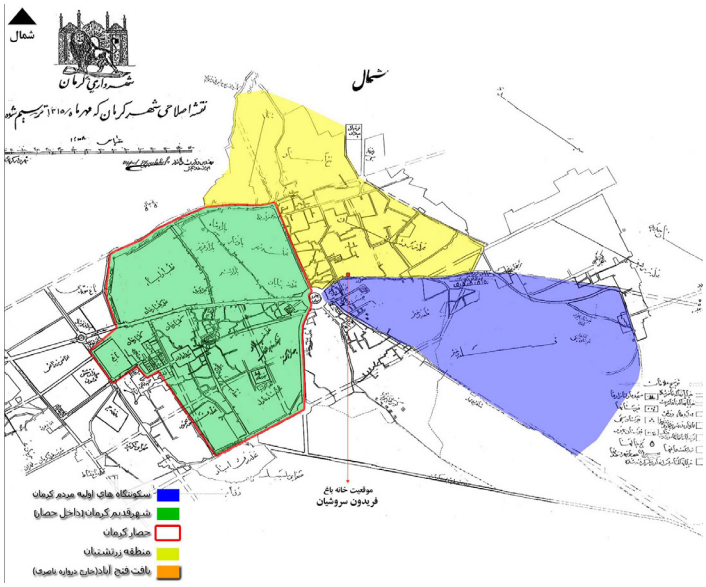

ت ۱. محدودهٔ محله‌های زرتشتی‌نشین کرمان. مأخذ: نگارنده، برگرفته از آرشیو شهرداری کرمان.

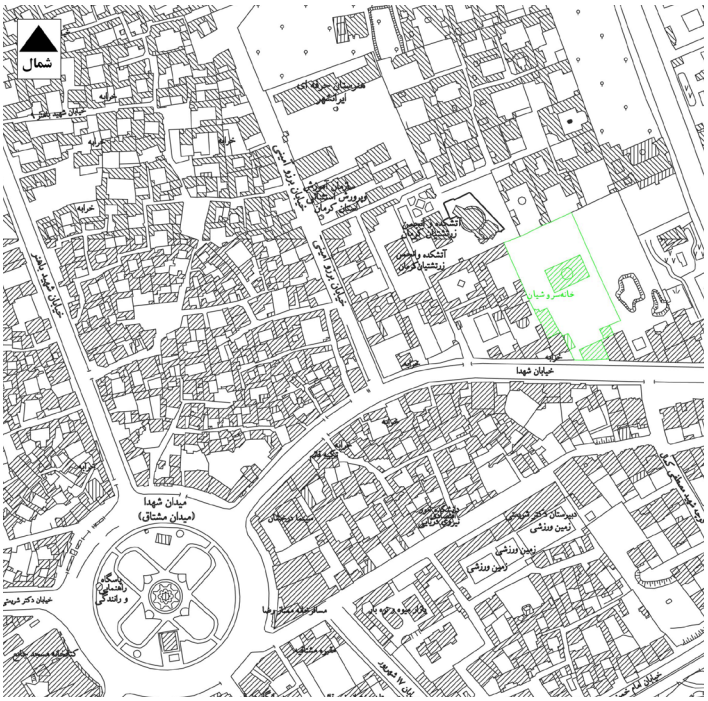

ت ۲. محدودهٔ خانه‌باغ سروشیان. مأخذ: نگارنده، برگرفته از آرشیو ادارهٔ کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان کرمان.

ت ۳. نمای شمالی کوشک خانه‌باغ فریدون سروشیان. مأخذ: علیرضا فخری‌زادهٔ کرمانی.

بحث و بررسی

پیشینهٔ تاریخی بنا

این بنا در بین سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۰۸ توسط شادروان فریدون سروشیان احداث گردیده و روند ساخت تکمیلی بنا نیز تا سال ۱۳۱۳ ادامه داشته است. طراح این ساختمان فردی انگلیسی بوده و ساختمان هم به‌سبک انگلیسی و مقارن با ساخت دبیرستان ایرانشهر و بیمارستان مرسلین در کرمان بنا شده است. به‌گفتهٔ سیامک سروشیان، برادران فریدون و سروش سروشیان دو خانه با یک حیاط مشترک داشتند. خانهٔ دوم بعداً ساخته شده بود و دو برادر محل اقامت خود و خانواده‌شان را عوض می‌کردند، تا آنکه، در پی تفکیک اموال، خانه‌باغ فعلی به فریدون سروشیان تعلق یافت. حیاط نیز به دو قسمت تقسیم شد و بین آن دیوار کشیدند. خانهٔ دیگر نیز بعدها به شرکت

ت ۴. نمای جنوبی بخش نوساز. مأخذ: نگارنده.

ت ۵. نمای جنوبی کوشک خانه‌باغ فریدون سروشیان. مأخذ: نگارنده.

ت ۶. نمای غربی کوشک. مأخذ: نگارنده.

ت ۷. نمای شرقی کوشک. مأخذ: نگارنده.

آلومینیوم هزار واگذار شد. در حال حاضر، منزل مذکور تخریب شده و از کل مجموعه تنها چند اتاقِ جلوی عمارت باقی مانده است.

پس از درگذشت فریدون سروشیان در سال ۱۳۲۶، این بنا به مالکیت فرزند او، ایرج، و سپس نوه‌اش سیامک سروشیان رسید. این بنا مدتی در اختیار مرکز آموزش مدیریت دولتی بود و همچنین طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۲ به‌عنوان دانشکدهٔ هنر و معماریِ دانشگاه شهید باهنر کرمان (صبا) کاربری یافت، اما در حال حاضر متروکه و خالی از سکنه است (ت ۳).

طی کاربری‌های اداری این بنا، دخل و تصرفاتی در آن صورت گرفته است، از جمله: مسدودسازی انتهای راهروی سمت چپ در طبقهٔ فوقانی (به‌منظور اتاق تکثیر و زیراکس)، تعبیهٔ سرویس بهداشتی در یکی از اتاق‌های جبههٔ شمال غربی بنا و تخریب راه‌پلهٔ دسترسی به پشت‌بام، تعبیهٔ سرویس بهداشتی در طبقهٔ همکف و جبههٔ غربی بنا، برچیدن دیوارهای یکی از اتاق‌های طبقهٔ فوقانی در جبههٔ شمال شرقی (به‌منظور آتلیهٔ نقاشی دانشجویان)، نصب پنکه، سیستم گرمایش «شوفاژ»، نصب پمپ آب برای حوض جلوی بنا، مفروش کردن گاوگرد، مسدودسازی ورودی حمام، موتورخانه و زیرزمین از داخل بنا، تغییر نمای سردر ورودی، تخریب اتاقک پشت طاق ورودی «ورودی غربی، محل درب آن مشخص است» که محل اقامت باغبان و سرایدار بوده و... . به‌گفتهٔ سیامک سروشیان، بخش نوساز (قسمت غربیِ) خانه پیش‌تر طویله و اصطبل بوده و گاوگردی با در مجزا داشته، اما، در اواخر دههٔ ۱۳۵۰، تجدید بنا شده و گوهربانو دین‌یار کلانتر، همسر فریدون سروشیان، در آن اقامت داشته است.

شکل و نقشهٔ بنا

عمارت اصلی باغ به‌صورت کوشکی مرکزی است که در راستای محور شرقی غربی نسبت به دو محور اصلی دارای تقارن است و دارای چهار نمای بیرونی و مستقل است. ساختار کلی خانه‌باغ به‌صورت یک مستطیل با کشیدگی شمالی جنوبی با دو ورودی است. یکی از آنها که اصلی بوده در جانب جبههٔ جنوبی بنا واقع در خیابان شهدای «زریسف» و دیگری در انتهای باغ، جبههٔ

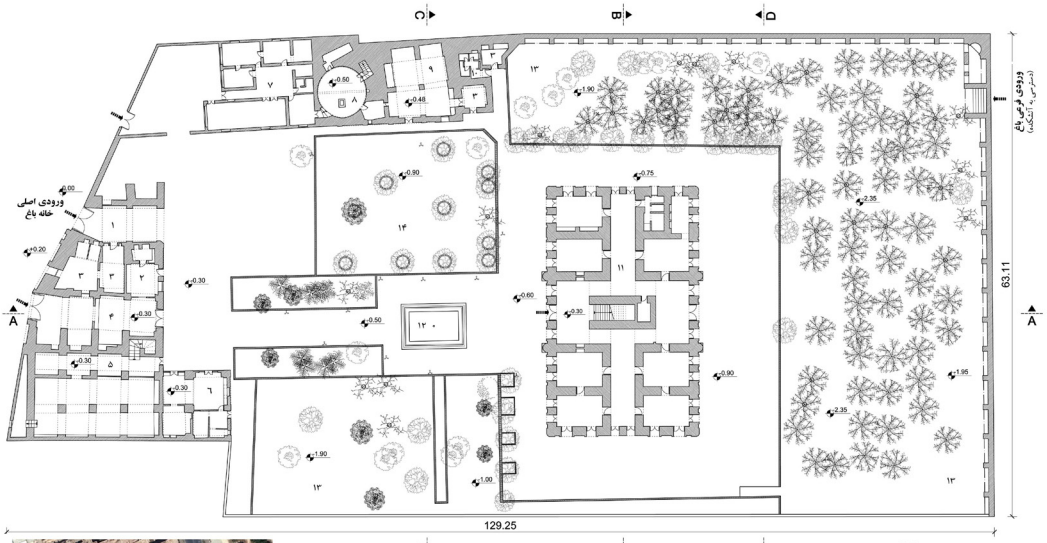

ت ۸. سایت‌پلان
وضع موجود خانه‌باغ.
برداشت و ترسیم مرتضی
فرح‌بخش. ویرایش،
تصحیح و تکمیل از
نگارنده.

مشخصات زمین:
تصویر افقی: مستطیل
ابعاد زمین (متر): ۶۳/۱۱×۱۲۹/۵۲
مساحت (مترمربع): ۸۱۵۶/۹

راهنمای نقشه
۰۱ ورودی و دالان
۰۲ اتاق کار
۰۳ انبار
۰۴ پارکینگ و گاراژ تراکتور
۰۵ انبار غله
۰۶ محل اسکان خدمه
۰۷ خانه نوساز
۰۸ گاوگرد
۰۹ مطبخ
۰۱۰ سرویس بهداشتی
۰۱۱ عمارت
۰۱۲ حوض
۰۱۳ باغ

0 5 10 15 25 m

خانه باغ فریدون سروشیان
نقشه وضع موجود
سایت پلان

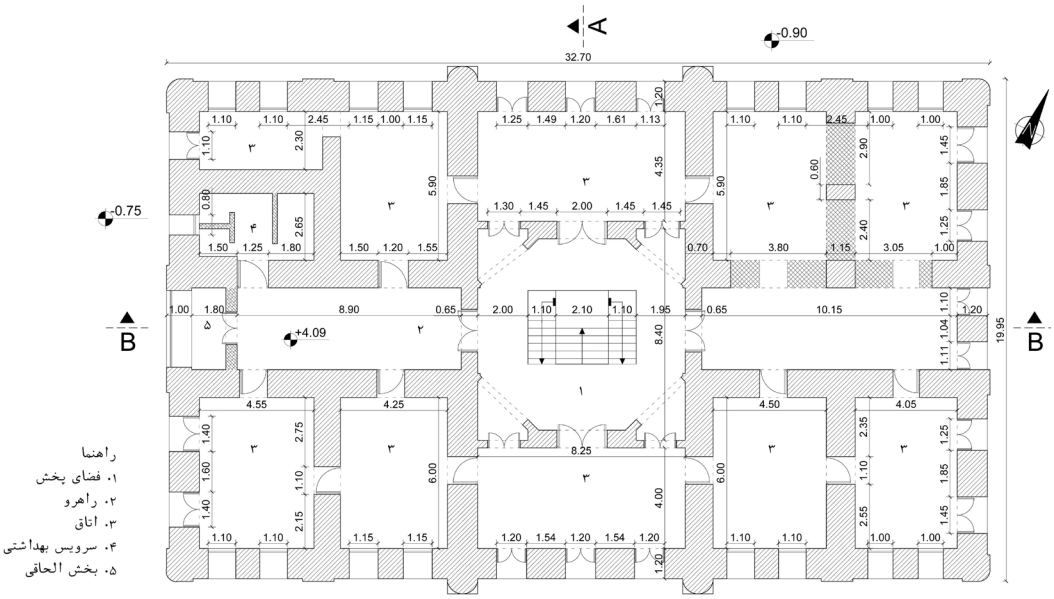

راهنما
۰۱ فضای پخش
۰۲ راهرو
۰۳ اتاق
۰۴ سرویس بهداشتی
۰۵ بخش الحاقی

0 1 2 3 5m

جرزهای اصیل بنا
تیغه های الحاقی
بخش های تخریب شده

خانه باغ فریدون سروشیان
نقشه شماره ۸
نقشه وضع موجود
پلان کوشک (طبقه اول) تراز ۵۲۰+
ترسیم،نگارنده

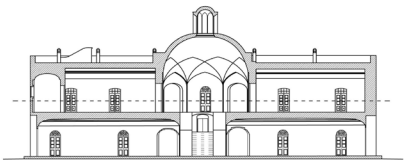

نقشه راهنما

ت ۹. پلان طبقهٔ اول
کوشک خانه‌باغ.
برداشت و ترسیم مرتضی
فرح‌بخش. ویرایش،
تصحیح و تکمیل از
نگارنده.

ت ۱۰. پلان بخش‌های طبقهٔ زیرزمین، وضع موجود خانه‌باغ. برداشت و ترسیم از نگارنده.

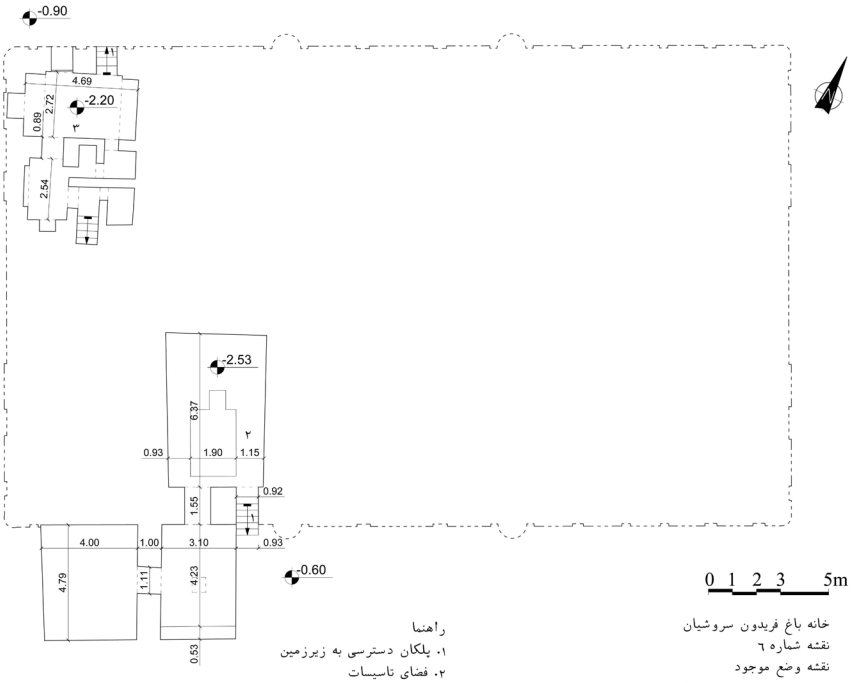

راهنما
۱. پلکان دسترسی به زیرزمین
۲. فضای تاسیسات
۳. حمام

خانه باغ فریدون سروشیان
نقشه شماره ٦
نقشه وضع موجود
پلان کوشک (زیرزمین) تراز ۱۸۰-
ترسیم:نگارنده

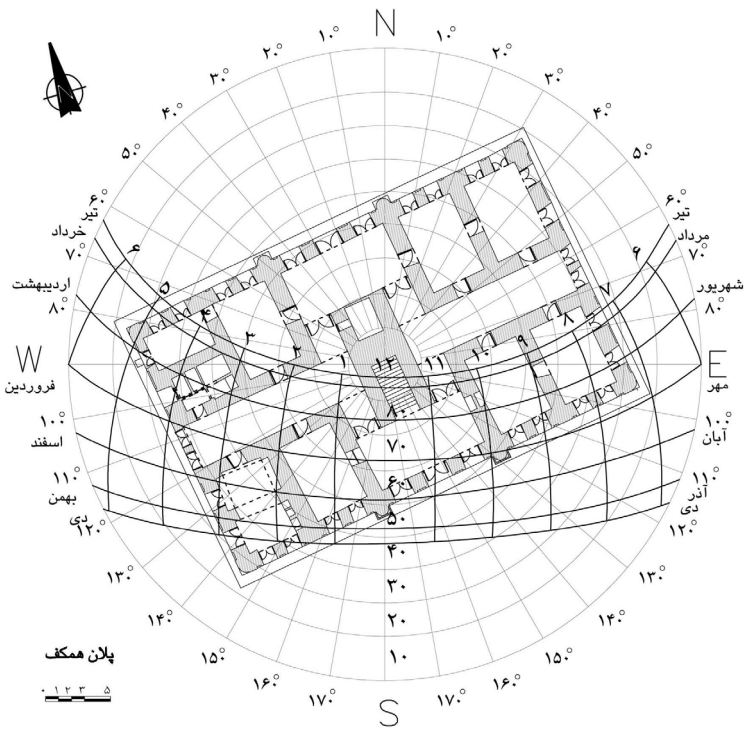

ت ۱۱. نحوهٔ قرارگیری خانه فریدون سروشیان بر اساس رون غالب منطقه. ترسیم: نگارنده.

۱: فضای باز
۲: فضای نیمه‌باز
۳: فضای بسته

فضای مسکونی
فضای خدماتی
فضای سبز
فضای ارتباطی

ت ۱۲. گردش فضایی خانه‌باغ فریدون سروشیان. مأخذ: نگارنده.

ت ۱۳. فضای ورودی خانه‌باغ فریدون سروشیان، دید از حیاط به‌سمت جنوب. مأخذ: نگارنده.

ت ۱۴. فضای پخش طبقهٔ اول، بالای راه‌پله (زیر کلاه‌فرنگی). مأخذ: نگارنده.

ت ۱۵. فضای داخلی یکی از اتاق‌های جبههٔ شمالی. مأخذ: نگارنده.

ت ۱۶. فضای حیاط جلوی کوشک، دید از داخل بنا به‌سمت جنوب. مأخذ: نگارنده.

نمونه بازشوهای خانه باغ فریدون سروشیان
ماخذ: نگارنده

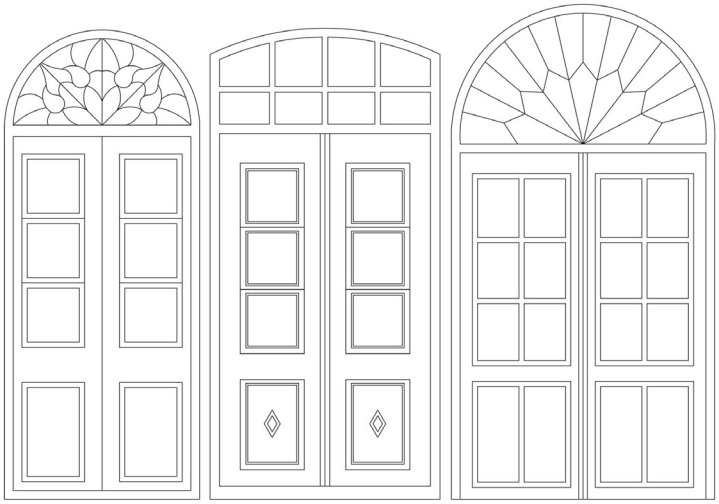

▲ نمونه درب های فضاهای کوشک اصلی

▲ کلاه فرنگی کوشک اصلی

ت ۱۷. طرح بازشوهای وضع موجود خانه‌باغ فریدون سروشیان. ویرایش و تکمیل: نگارنده.

شمال غربی آن است (ت ۴-۷). این خانه‌باغ در زمینی با مساحتی حدوداً ۸۵۰۰ مترمربع احداث گردیده است. ساختمان اصلی باغ دارای دو محور تقارن در پلان و نما بوده که در دو طبقه ساخته شده و نسبت به بناهای پیرامون خود در محدودهٔ بافت مسکونی مورد نظر کاملاً شاخص است. این بنا، منطبق با رون (جهت‌گیری) غالب منطقه، در راستای شرقی-غربی قرار دارد و به‌واسطهٔ الگوی کوشک‌مانند با چهار جبههٔ بیرونی از نور و باد مطلوب برخوردار است (ت ۸-۱۱). تصویر ۱۲ وضعیت گردش فضایی بنا را نشان می‌دهد.

بازشوها

ساختمان، به‌لحاظ کاربری مسکونی‌اش، به نور کافی نیاز داشته است. بنابراین، از درهای دولنگه با آلت‌بری چوبی (خورشیدی) در قسمت بالای در جهت تزیین بهره گرفته‌اند. درها چوبی‌اند و ورودی ساختمان کاملاً شاخص و دارای ابعادی بزرگ‌تر نسبت به دیگر بازشوهاست و درها در نمای دیگر ساختمان نیز به‌صورت قرینه قرار دارند. روی طاق مرکزی کلاه‌فرنگی نیز بازشوهای چوبی جهت تأمین نور و تهویه تعبیه شده است. نمونه‌ای از بازشوهای موجود در بنا را در تصویر ۱۷ می‌توان دید.

پوشش‌ها (سقف‌ها)

در این بنا، از مواد و مصالح بومی و الگوهای ساخت اقلیم کویری استفاده شده است. بدین رو، در نظام پوششی (سقف) تمام فضاهای کوشک اصلی ـ به‌جز تاق بالای پلکان طبقهٔ اول، زیر پلهٔ طبقهٔ همکف

ت ۱۸. تاق یکی از اتاق‌های جبهۀ شمالی. مأخذ: نگارنده.

ت ۱۹. پوشش سقف فضای بالای راه‌پله دسترسی به طبقۀ اول. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۰. پوشش سقف فضای زیرزمین، جبهۀ جنوب غربی. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۱. پوشش فضای انبار غله (راهروی ورودی طبقۀ هم‌کف)، جبهۀ جنوب شرقی. مأخذ: نگارنده.

و فضای موجود در پاگرد اول ـ تاق‌هایی با قوس کلیل آذری به‌کار رفته است. در نمای طبقۀ همکف ساختمان نیز جهت استقرار بازشوها (درگاهی‌ها) از قوس کمانی با کنگره‌های آجری زیبا و در طبقۀ اول از قوس کلیل استفاده شده است. پوشش فضای زیرپله در طبقۀ همکف از نوع چهارترک و در پاگرد اول[۴] از نوع آهنگ است. پوشش فضای مطبخ، اصطبل، انبار غله، انگورخانه و محل سکونت خدمه (به‌جز راهروی ورودی به انبار غله که چهاربخشی است) از نوع ترکیبی تاق و تویزه و در پوشش فضای ورودی و فضاهای زیر زمینْ طاق‌آهنگ است. پوشش خارجی پشت‌بام کل فضاها نیز یک لایۀ آجرفرش به‌صورت پالانه است (ت ۱۸-۲۱).

تأسیسات و تجهیزات

تأسیسات سنتی و مدرن به‌کاررفته در بنای مذکور به‌شرح زیر است:

الف) سنتی

- تهویه و روشنایی فضاهای درونی خانه، مانند کلاه‌فرنگی، دودکش و درها (ت ۲۲)؛
- دفع رطوبت نزولی، مانند رخ‌بام هره‌چین و ناودان شره‌ای (ت ۲۳)؛
- اجاق چوبی، جهت تأمین گرمایش فضاهای داخلی در فصول سرد سال؛
- تأمین آب، شامل چاه گاوگرد که در بخش مهندسی آب بررسی خواهد شد؛
- پشت‌بند، جهت تقویت دیوارۀ غربی فضای ورودی؛
- انبار غله در دو طبقه، واقع در جبهۀ جنوب شرقی باغ؛
- اصطبل و طویله در جبهۀ جنوب غربی باغ،

ت ۲۲. دودکش و کلاه‌فرنگی. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۳. ناودان و رخ‌بام کوشک. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۴. یکی از چاه‌های جذبی دفع فاضلاب. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۵. موتورخانهٔ موجود در جبههٔ جنوب غربی. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۶. حمام در جبههٔ شمال غربی. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۷. کانال تأسیساتی، جهت عبور لوله‌ها در طبقهٔ هم‌کف در بخش پیرامونی کوشک. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۸. کنگره‌های آجری پیرامون بازشوها در طبقهٔ هم‌کف. مأخذ: نگارنده.

ت ۲۹. حفاظ فرفورژه جهت مسدود نمودن روزن‌ها، در مطبخ، جبههٔ غربی بنا. مأخذ: نگارنده.

ت ۳۰. تزیینات کاربندی تاق مرکزی بنا، بالای راه‌پله، طبقهٔ اول. مأخذ: نگارنده.

جهت نگهداری چهارپایان، مانند اسب و گاو (جهت گرداندن چرخ چاه آب)؛

– کلاف چوبی، جهت مهار نیروهای رانشی طاق‌ها در هر دو طبقه و بازشوها؛

– مطبخ واقع در جبههٔ غربی باغ؛

– سرویس بهداشتی واقع در جبههٔ غربی باغ (جبههٔ شمالی مطبخ).

ب) جدید

– کلاف‌کشی (میل مهار فلزی) جهت تقویت جداره‌ها در طبقهٔ فوقانی؛

– سیستم دفع فاضلاب (چاه جذبی) شامل دو حلقه چاه، یکی جهت سرویس‌های بهداشتی ساختمان اصلی در هر دو طبقه و بخش غربی باغ و دیگری جهت بخش سرایداری در جبههٔ جنوب شرقی باغ (ت ۲۴)؛

– موتورخانه، جهت آب گرم مصرفی و شوفاژ (ت ۲۵)؛

– حمام و تجهیزات تأمین آب گرم (مربوط به زمان ساخت بنا؛ ت ۲۶)؛

– کانال تأسیسات در جبههٔ بیرونی جداره‌ها که در کف حیاط کار شده و به‌منظور عبور لوله‌های آب و تأسیسات نیز مورد استفاده قرار گرفته است (ت ۲۷).

تزیینات

عناصر تزیینی بنای مذکور شامل این موارد است: تزیینات سردر، تزیینات نمای شمالی و جنوبی کوشک اصلی که در قالب نقوش آجرکاری معقلی، نرده‌ها و حفاظ‌های فلزی فرفورژه (جهت بازشوهای نمای شمالی و جنوبی، روزن‌های فضاهای جانبی مانند مطبخ، انبار غله، گاوگرد)، نورگیر بالای کلاه‌فرنگی طاق مرکزی کوشک، نیم‌ستون‌های دو نمای شمالی و جنوبی کوشک، آجرکاری‌های معقلی و ساده پوشش زیرین طاق‌های طبقه همکف، آلت‌چینی‌های خورشیدی

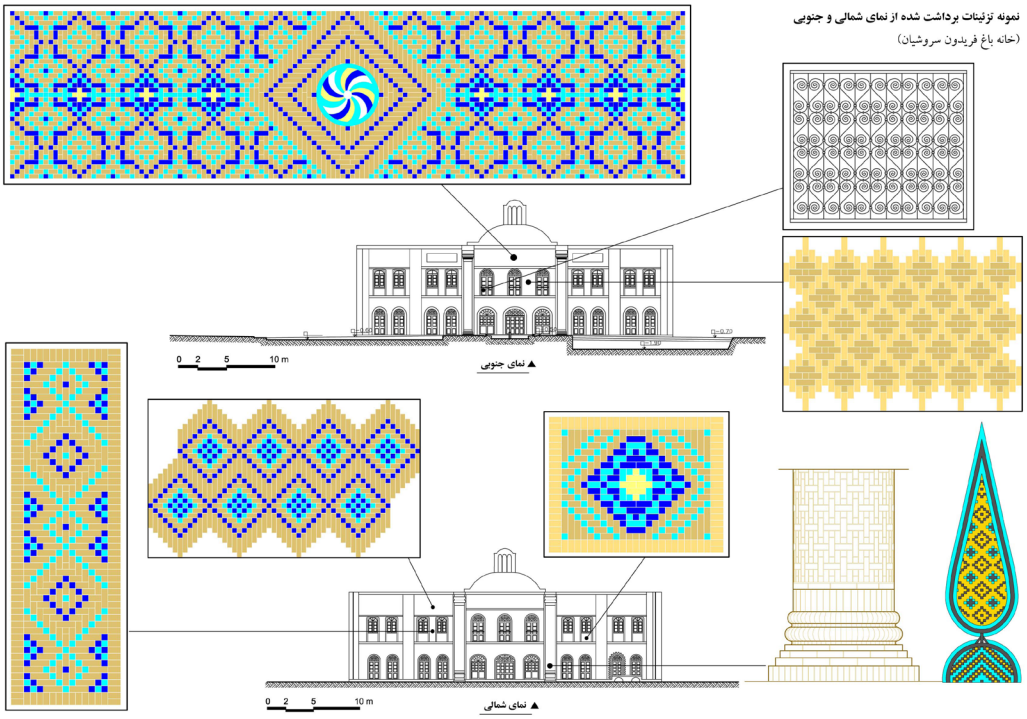

ت ۳۱. نمونه تزیینات نماهای شمالی و جنوبی کوشک. برداشت و ترسیم مرتضی فرح‌بخش؛ تصحیح و تکمیل از نگارنده.

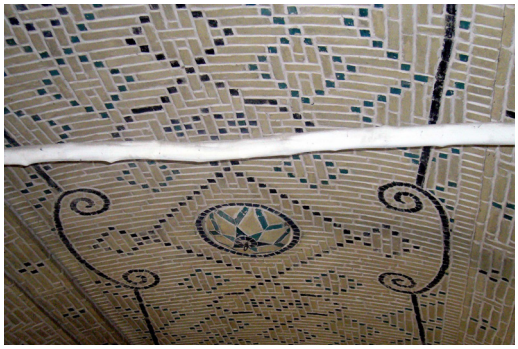

ت ۳۲. تزیینات بخش زیرین تاق بخش ورودی کوشک. مأخذ: نگارنده.

ت ۳۳. تزیینات بخش زیرین تاق راهروی جبههٔ شرقی، طبقهٔ هم‌کف. مأخذ: نگارنده.

ت ۳۴. رخ‌بام (شرقی) ساختمان‌های پیرامونی کوشک. مأخذ: نگارنده.

ت ۳۵. نمونه چرخ چاه گاوگرد موجود در خانه‌باغ هرندی کرمان. مأخذ: نگارنده.

بالای بازشوها، کنگره‌های اطراف بازشوها در طبقهٔ همکف و شرفی‌های لبهٔ بام فضاهای جانبی باغ.

نقوش چشمگیر آجرکاری بنای اصلی باغ شامل انواع نقوش خفته و راسته است که آجرهای لعابدار را در ابعاد کوچک مربعی‌شکل در رنگ‌های مختلف در بین آجرکاری‌ها گذاشته‌اند. در نمای شمالی عمارت دو درخت سرو مانند (نماد درخت زندگی) تصویر شده است.[۵]

بر نماهای شرقی و غربی همان نوع آجرکاری و کاشی‌کاری اجرا شده است. در نمای جنوبی عمارت، تصویر یک دایره مشهود است که به گردونهٔ مهر معروف بوده و نمادی از اعتقادات زرتشتیان است. نمای شمالی دارای بیشتر تزیین است، شاید به‌علت آنکه این نما رو به آتشکدهٔ زرتشتیان قرار داشته و دارای چشم‌انداز بهتری نیز بوده است. کاشی‌کاری نمای جنوبی ناقص مانده، زیرا اعتقاد بر این بوده که به‌غیر از مساجد و ابنیهٔ اسلامی در هیچ بنای دیگری نباید از کاشی‌کاری استفاده کرد. در سقف ورودی عمارت مشابه کاشی‌کاری‌های نما را به‌صورت معقلی می‌توان مشاهده کرد. همچنین، تاق فضای مرکزی خانه و بالای راه‌پله در زیر نورگیر «کلاه‌فرنگی» دارای نقوش کاشی‌کاری معقلی است. پوشش زیرین تاق مرکزی کوشک دارای کاربندی بوده و همچنین در راهروها از ورودی کوشک اصلی، راهروهای جانبی «شرق و غربی» و سایر فضاها در طبقهٔ همکف پوشش زیرین تاق با آجرکاری خفته و راستهٔ ساده و معقلی تزیین شده است (ت ۲۸-۳۴).

مهندسی آب

در گذشته، مردم کرمان آب آشامیدنی را از طریق قنات‌ها و چاه‌ها تأمین می‌کردند. قنات‌ها در مسیر خود تنها از بعضی محل‌ها و منازل عبور می‌کردند و خانه‌ای که قنات از آن می‌گذشت ارزش بیشتری داشت. بخش دیگری از آب آشامیدنی مردم از طریق چاه‌ها تأمین می‌شد و در خانه‌ها چاهی وجود داشت که آب را با «چاه‌چرخ» از آن بیرون می‌کشیدند (ت ۳۵). در بعضی از خانه‌های بزرگ که دارای باغ و کشتزار بودند آب را با چرخِ گاوگرد از زمین استخراج می‌کردند که این آب هم برای مصرف کشاورزی و هم برای آشامیدن استفاده می‌شد. در خانه‌باغ سروشیان نیز آب با استفاده از چرخ گاوگرد استخراج می‌شد و به مصرف روزانهٔ ساکنان و آبیاری درختان می‌رسید. این نوع گاوگردها در کرمان فراوان بود و هنوز هم نمونه‌هایی از آن را در خانه‌هایی همچون خانه‌باغ هرندی، خانه بانک توکلی و باغچهٔ بوداق‌آباد می‌توان مشاهده کرد.

ت ۳۶. الگوی ساختاری خانه‌باغ (نحوهٔ قرارگیری کوشک نسبت به فضاهای جانبی). مأخذ: نگارنده.

نتیجه‌گیری

خانه‌باغ فریدون سروشیان از آثار شاخص معماری مربوط به دورهٔ پهلوی اول در کرمان به‌شمار می‌رود که ویژگی‌هایی قابل توجه دارد. این بنای منفرد، بدون همجواری با دیگر بناها، چهار نمای مستقل دارد که یک نمای اصلی آن در بهترین وضعیت و جهت قرار گرفته است و خود را به‌گونه‌ای آشکار از دیگر بناها جدا می‌سازد. در این بنا، استفاده از آجر، که در دورهٔ پهلوی اول بار دیگر مورد توجه قرار گرفت، به‌شکلی هنرمندانه صورت گرفته است. دیگر ویژگی‌های معماری و کالبدی بنا شامل این موارد است:

– وجود دالان عظیم در ورودی اصلی بنا، جهت خوانش و هدایت به داخل؛

– قرارگیری کوشک در انتهای باغ، جهت تأکید بر محوریت و مرکزیت آن در ساختار فضایی خانه‌باغ (ت ۳۶)؛

– مقاوم بودن بنا با توجه به دوطبقه بودن آن در برابر حوادث طبیعی و محیطی؛

– بهره‌گیری از مدول و پیمون مناسب و خاص معماری اصیل ایرانی در نما و پلان؛

– جهت‌گیری مناسب کوشک بر اساس رون غالب منطقه، به‌جهت بهره‌گیری از باد و نور مطلوب در فصول مختلف سال؛

– جانمایی بازشوها در عمق درگاهی‌ها، جهت کاهش میزان ورود نور به داخل در فصل تابستان؛

– استفاده از کلاه‌فرنگی روی تاقی نسبتاً بلند در مرکز بنا، جهت تأمین نور فضای مرکزی طبقهٔ اول و بهره‌گیری از باد مطلوب و تعدیل دما در فصل تابستان؛

– ساخت بنا به‌صورت دوطبقه، جهت جداسازی و تعریف حریم مورد نیاز ساکنان و کاهش تأثیر تغییرات دما در شبانه‌روز؛

– استفاده از نمادها و نقوش خاص فرهنگ زرتشتیان (سرو و گردونهٔ مهر) در کنار نقوش اصیل ایرانی، در تزیینات داخلی و خارجی بنا؛

– تشابه شکلی و فرمی با بناهای اروپایی و تطابق با معماری اصیل ایرانی به‌لحاظ تزیینات، مصالح و فنون ساخت و تأسیسات؛

– بهره‌گیری از تقارن محوری در پلان و نما؛

– بهره‌گیری از حمام و چاه گاوگرد و امکان تطابق فیزیکی بنا با فناوری‌های روز؛

– بهره‌گیری از مصالح و فنون ساخت بومی، جهت همگون‌سازی با محیط پیرامون و اقلیم خاص منطقه و همچنین ساده‌سازی فعالیت‌های تعمیر و نگهداری برای ساکنان؛

– بهره‌گیری مناسب از دو عنصر درخت و آب در کنار هم به‌منظور نزدیکی فضاهای کالبدی داخل بنا؛

– رعایت حریم خصوصی و نیمه‌خصوصی در فضاهای داخلی علی‌رغم الگوی برون‌گرای کوشک مرکزی بنا؛

– عدم ورود مستقیم از بیرون به حریم داخلی باغ؛

– دانه‌بندی اجزای تشکیل‌دهندهٔ کالبد بنا به‌گونه‌ای که پیوستگی و هم‌پیوندی را در کلیت ساختار خود حفظ کرده است؛

– رعایت سلسله مراتب جهت دسترسی به فضاهای اصلی و پیرامونی بنا؛

– رعایت تناسبات و مقیاس‌های انسانی در طراحی فضاهای اصلی و جانبی.

پی‌نوشت‌ها

۱. کارشناس ارشد مرمت و احیای ابنیه و بافت‌های تاریخی؛ مدیر پایگاه میراث فرهنگی بافت تاریخی کرمان.

Peymansoleymani57@gmail.com

۲. بافت مسکونی پیرامون آتشکدهٔ زرتشتیان در شمال شرقی شهر کرمان.

۳. محله‌های زرتشتی‌نشین کرمان (از جمله گبرمحله، فتح‌آباد و زریسف) در گذشته خارج از حصار شهر و همجوار زمین‌های زراعی حاشیهٔ شهر به‌شمار می‌رفتند. در این خصوص، عوامل فرهنگی و معیشتی در ارتباط متقابل زرتشتیان و مسلمانان مؤثر بوده است (نک: دانشور، محله‌های قدیمی شهر کرمان؛ نمیرانیان، زرتشتیان ایران پس از اسلام تا امروز).

۴. این فضا، در زمان حیات بنا، شربت‌خانه بوده است.

۵. در آیین زرتشت، سرو نماد زایش، درخشش خورشید و ارتباط‌دهندهٔ آسمان و زمین است.

کتابنامه

دانشور، محمد (۱۳۸۸). محله‌های قدیمی شهر کرمان. کرمان: انتشارات مرکز کرمان‌شناسی.

نمیرانیان، کتایون (۱۳۸۶). زرتشتیان ایران پس از اسلام تا امروز. تهران: انتشارات مرکز کرمان‌شناسی.